

Terwijl de wereld van de steenkool af wil, breidt Afrika zijn capaciteit uit

www.nationalgeographic.nl

Zo is in Kenia de productie van 800 megawatt aan waterkracht - een derde van de totale stroomcapaciteit van het land - steeds onbetrouwbaarder geworden door terugkerende perioden van droogte en feitelijk stopgezet, legt Richard Muiru uit, adviseur van het Keniaanse ministerie van Energie en Petroleum. Hoewel Kenia grote mogelijkheden heeft op het gebied van windkracht en geothermische energie en deze bronnen nu begint te exploiteren, komen de projecten niet snel genoeg van de grond om aan de voorspelde toename van de vraag naar elektriciteit in Kenia te voldoen, zegt Muiru.

‘Steenkool zal ons een adempauze geven,’ zegt hij. ‘We zien het als een adrenalinespuitje terwijl we onze hernieuwbare energie verder uitbouwen.’

Voor de financiers achter de steenkolenboom in Afrika biedt de sector ook een kans om de teruglopende investeringsmogelijkheden in andere sectoren te compenseren. Dat geldt vooral voor China, waar in 2016 binnenlandse projecten voor kolencentrales met een totale omvang van 300 gigawatt werden geschrapt, vooral wegens de bestaande overcapaciteit. Sinds de Communistische Partij kort na het jaar 2000 zijn op het buitenland gerichte strategie bekend maakte, hebben Chinese staatsbedrijven, geholpen door goedkope leningen van Chinese banken, een doorslaggevende rol gespeeld in de opbouw van zowel de hernieuwbare als conventionele energie-infrastructuur van Afrika.

Hoewel de Chinese president Xi Jinping in september 2015 aankondigde dat het land de overheidsinvesteringen in CO₂-intensieve projecten in het buitenland zou verminderen, menen analisten dat Chinese financiers er bij Afrikaanse regeringen steeds vaker op aandringen te kiezen voor goedkope kolentechnologie, ter ondersteuning van Chinese aannemers en werktuigbouwers die kampen met de teruglopende vraag op de Chinese markt.

‘China heeft in zulke korte tijd zoveel kolencentrales gebouwd dat er heel veel staatsbedrijven zijn die nu in China zelf worden geconfronteerd met een teruglopende vraag,’ zegt Christine Shearer, senior onderzoeker bij CoalSwarm.

‘We zien dat steenkool nu ook aan Afrikaanse regeringen wordt aangeboden wanneer dat niet noodzakelijkerwijs de energiebron is die ze willen hebben.’

Schoorstenen in het paradijs

Juist op het moment dat de strijd tegen de meest verwoestende gevolgen van de klimaatverandering met nieuw optimisme wordt gevoerd als gevolg van het op grote schaal schrappen van Chinese kolencentrales, zet China in op zijn belangrijke rol in de uitbouw van de Afrikaanse steenkolensector.

Volgens een rapport dat in maart door CoalSwarm, de Sierra Club en Greenpeace werd gepubliceerd, zorgde de teruggang in de ontwikkeling van kolencentrales in China voor een afname van vijftig procent in de wereldwijd geplande uitbouw van de energiec capaciteit voor steenkool in 2016 - een trend die de internationale doelstelling om de opwarming van de aarde te beperken tot minder dan 2° C boven pre-industrieel niveau eindelijk ‘binnen haalbaar bereik’ zou brengen, aldus deze groepen.

In Afrika leiden stijgende temperaturen nu al tot grotere voedseltekorten, maar het continent kan voorkomen dat het aan de opwarming van aarde zal bijdragen: de geprojecteerde steenkolen capaciteit van Afrika, uitgezonderd Zuid-Afrika, is slechts vijf procent van het wereldwijde totaal, en ruim de helft daarvan bestaat uit projecten die zich in het allervroegste stadium ('aangekondigd') bevinden, wat betekent dat ze gemakkelijk geschrapt kunnen worden, als gevolg van veranderend overheidsbeleid of financiële tegenvallers.

Critici waarschuwen ervoor dat het toenemende gebruik van kolenenergie in Afrika nog andere schadelijke gevolgen zal hebben. Zo zal het milieu ernstig te lijden hebben onder de exploitatie van nog niet ontgonnen steenkolenreserves op het continent, waaronder die in het Keniaanse Mui Basin; met de steenkool die daar gedolven zal worden, zal ook de centrale bij Lamu worden gestookt, wanneer de geplande spoorlijn eenmaal is gebouwd. (Tot die tijd zal de centrale worden voorzien van steenkool dat vanuit Zuid-Afrika naar de nieuwe diepzeehaven zal worden verscheept).

Afzonderlijke kolenprojecten zullen bovendien directe gevolgen hebben voor lokale gemeenschappen - met name in gebieden met fragiele ecosystemen, zoals rond Lamu. De bewoners daar vrezen dat lokale vissers geruïneerd zullen worden als vissen wegtrekken uit ondiep water (waar ze met traditionele werpnetten gevangen kunnen worden), als gevolg van het lozen van warm koelwater uit de centrale en door wegsijpelend regenwater uit open afvalbergen van kolenas. De vervuiling van de aangrenzende baai zou ook gevolgen hebben voor het kwetsbare zeeleven, waaronder koraalriffen, mangrovegeulen, drie soorten zeeschildpadden, die nabij Lamu broeden, en de doejong, een zeeke die zich voedt met zee gras dat in de buurt van de kust groeit.

In een milieueffectrapportage wordt bovendien gewaarschuwd voor het risico van ademhalingsklachten die worden geassocieerd met de uitstoot van fijnstof; de stof zou door de moessonwind 'kaskazi' van december tot april over het stadje worden geblazen.

Tegenstanders van de centrale hebben misschien nog een laatste kans om het project tegen te houden: in november tekende de plaatselijke coalitie Save Lamu beroep aan bij het Nationale Milieutribunaal van Kenia om de goedkeuring van de milieueffectrapportage aan te vechten. Zelfs wanneer de groep tijdens zittingen op 11 en 12 mei in het gelijk zou worden gesteld, zou dat het project niet meteen stopzetten, maar zo'n juridische overwinning zou het bouwbegin wel kunnen uitstellen tot na de Keniaanse verkiezingen in augustus; in theorie zouden die verkiezingen (mocht de oppositie winnen) een regering kunnen opleveren die minder positief tegenover het hele project staat.

Los daarvan denken veel inwoners in Lamu dat het schrappen van zo'n ambitieus en zichtbaar project onwaarschijnlijk is.

'Het is erg moeilijk om van deze regering te winnen,' zegt de lokale zakenman Mia Miji terwijl hij uitkijkt over het haventje van Lamu, waar kinderen zwemmen en dhows op de branding dobberen. 'We zijn niet tegen vooruitgang. We willen alleen maar dat ze de stroom veiliger aanleveren.'

Als journalist bericht Jonathan W. Rosen vanuit Afrika ten zuiden van de Sahara.